

Latvijas Nacionālās bibliotēkas pastāvīgā ekspozīcija "Grāmata Latvijā" iepazīstina ar Latvijas grāmatniecības vēsturē nozīmīgām tēmām. Aicinām iepazīties ar dažām no tām.

Ja rodas jautājumi vai komentāri, raksti gramata.latvija@lnb.lv

Atbildi uz jautājumiem, kā esi vienojies ar skolotāju – raksti citā dokumentā vai kā komentārus pdf failā, vai arī atbildi mutiski.

Dziesmas un dzeja – tautas spēks

Par tautasdziesmu un dzejas spēku un nozīmi latviešu kultūras vēsturē
eksponācija "Grāmata Latvijā" stāsta ar četru grāmatu palīdzību.

Pirmā grāmata

Sastādītājs un redaktors	Krišjānis Barons (1835–1923), folklorists, rakstnieks un publicists
	Henrijs Visendorfs (dzimis Indriķis Ķiparts, 1861–1916), tirgotājs, grāmatu izdevējs un žurnālists
Nosaukums	Latvju dainas (Latvian folk songs) 1. sējums
Izdošanas ziņas	Jelgava: Jēkabs Dravnieks, 1894
Valoda	Latviešu
Krājums	Latvijas Nacionālā bibliotēka

Aplūko digitalizētu 1894.gada izdevumu [šeit!](#)

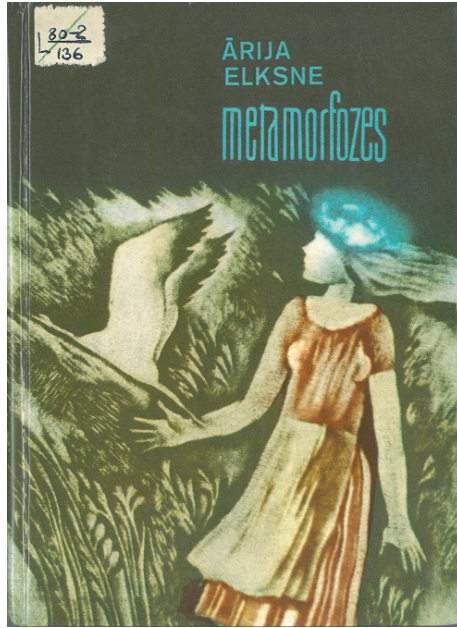
Tautasdziesmas ir dzīvas tad, kad tās tiek dziedātas, mutvārdu ceļā nodotas no paaudzes paaudzē un saglabātas atmiņā. Nonākot grāmatu lappusēs un topot arhivētas, tautasdziesmas sāk jau citu – grāmatu – dzīvi.

Noklausies! Apmeklē Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūta piedāvāto aktivitāti. Iegriez **dziesmu ratu** un paklausies ierakstus, ja vēlies, vari iedziedāt arī tu.

Par būtisku un vienojošu latviešu nācijas identitātes elementu tautasdziesmas kļuva 19. gadsimta beigu posmā, kad līdz ar nācijas pašapziņas veidošanos sākās mutvārdu folkloras vākšana un pierakstīšana. Paradoksālā kārtā dainu vākšana un izdošana grāmatās aizsākās tad, kad mutvārdu folkloras sadzīviski praktiskā nozīme mazinājās. No dzīvas mutvārdu tradīcijas pārtapušas iespīestā tekstā, dainas iemantoja simbolisku "tautas garamantu" nozīmi.

- 1. Uzraksti par diviem tevis dzirdētajiem ierakstiem!**
Kāda ir to tēma un vēstījums? (2)
- 2. Kura ir tava latviešu tautasdziesma? Pieraksti to, pamato izvēli, kāpēc tev tā svarīga! (2)**
- 3. Iepazīsties ar informāciju par nākamajām trim grāmatām!**
Atrodi dziesmas, kuru vārdu autori ir šie dzejnieki! Noklausies tās un pamato, vai to tekstos atspoguļojas informācijā minētie aspekti? (3)
Kas ir dziesmu komponisti? (3)

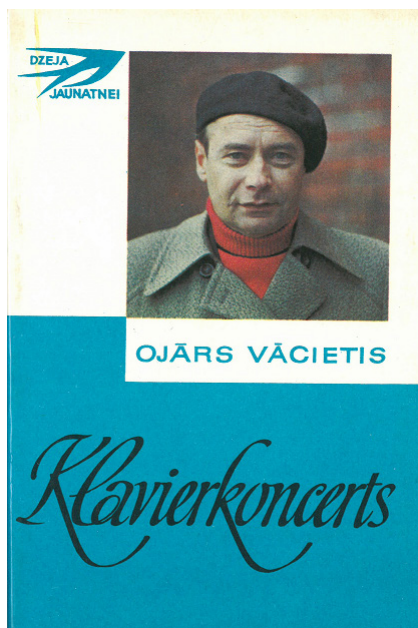
Otrā grāmata

Autors	Ārija Elksne (1928–1984), dzejniece
Nosaukums	Metamorfozes
Izdošanas ziņas	Rīga: Liesma, 1980
Ilustrators	Juris Petraškevičs (dz. 1953), grafiķis, grāmatu mākslinieks
Valoda	Latviešu
Krājums	Latvijas Nacionālā bibliotēka

Katram padomju laikā populāram latviešu dzejniekam bija savs lasītāju loks. Saskaņā ar oficiālo ideoloģiju, šauri personīgiem pārdzīvojumiem un dvēseles ciešanām laimīgajā padomju cilvēkā nebija vietas, bet, ja kas tāds parādījās, tas bija skaužams un labojams. Taču nekāda laimes ideoloģija cilvēkus mākslīgi padarīt laimīgus nespēja. Ārijas Elksnes dzeja grāmatās un dziesmu tekstos popularitāti, sevišķi sievietes auditorijā, iemantoja ar savu intimitāti, ļaujot lasītājam identificēties ar dzejnieces dvēseles pārdzīvojumiem un izjust ilgas pēc laimes.

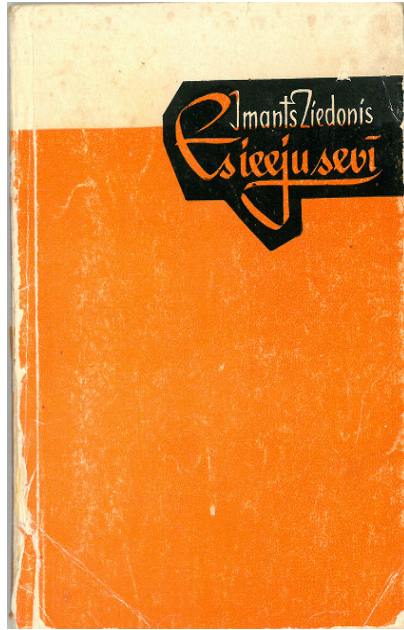
Trešā grāmata

Autors	Ojārs Vācietis (1933–1983), dzejnieks
Nosaukums	Klavierkoncerts
Izdošanas ziņas	Rīga: Liesma, 1978
Valoda	Latviešu
Krājums	Latvijas Nacionālā bibliotēka

Dzejnieka Ojāra Vācieša liktenī atspoguļojas padomju sistēmas paradoksālā daba. Kādu laiku varas sodīts ar publicēšanās aizliegumu, viņš vēlāk saņēma gandrīz visus oficiālos apbalvojumus. Lai gan dzejoļus Ojārs Vācietis dažkārt rakstīja arī par ideoloģiski pareizām tēmām, viņš bija tautā iemīļots un tika uzvertts kā opozicionārs.

Ceturtnā grāmata

Autors	Imants Ziedonis (1933–2013), dzejnieks, rakstnieks, publicists un politiķis
Nosaukums	Es ieeju sevī
Izdošanas ziņas	Rīga: Liesma, 1968
Valoda	Latviešu
Krājums	Latvijas Nacionālā bibliotēka

Pēc Josifa Staļina nāves (1953) PSRS nākušais ideoloģiskais atkusnis atspoguļojās arī literatūrā. Dzejnieki varēja atļauties rakstīt ne vien par ārējās pasaules norisēm, bet arī pievērsties tēmām, kas vēl nesenā pagātnē, visticamāk, tiktu atzītas par aizdomīgu subjektīvismu vai ideoloģiski nepareizu ideālismu. Imants Ziedonis pierādīja, ka arī ar mērķtiecīgu savas iekšējās garīgās pasaules būvniecību ir iespējams gūt gan kritikas atzinību, gan tautas mīlestību.

Grāmata digitāli pieejama [šeit](#).

Pateicoties dzejas popularitātei, 20. gadsimta otrajā pusē latviešu dzejnieki bija ietekmīgas, simtu tūkstošu cilvēku mīlētas un cienītas publiskas personības.

Interesanti

No statistikas: Dzejas grāmatu tirāžas attiecība pret latviski lasošo iedzīvotāju skaitu padomju Latvijā 1979. gadā:

Kopējais iedzīvotāju skaits Latvijā: 2 502 800

No tiem latvieši: 1 340 000 (53,7%)

Dzejas krājumu vidējā standarta tirāža: 33 000 jeb katram četrdesmitajam latvietim pa grāmatai

4. Raksturo, vai un kādas dzejoļu grāmatas ir tavās mājās?

Ja nav vispār, tad raksturo, kur sastopies ar dzeju savā ikdienā! (2)

Dzejā vārda un valodas spēks var izrādīties pārāks par politiskās varas spēku. Dzejas valodas asociatīvais tēlainums un iespēja izteikties starp rindām ļāva padomju Latvijas dzejniekiem rakstīt un lasītājiem izlasīt arī to, par ko tieši un atklāti runāt nebija vēlams. Droši vien tā izskaidrojams straujais dzejas popularitātes pieaugums 20. gadsimta otrajā pusē padomju Latvijā. Par tradīciju kļuvušās ikgadējās Dzejas dienas ar publiskiem dzejas lasījumiem pie Raiņa pieminekļa Rīgas centrā pulcēja vairākus tūkstošus dalībnieku. Dzeja bija iekšējās brīvības ārējā izpausme.

Dzejas dienu atklāšanas pasākums pie Raiņa pieminekļa Rīgā, Esplanādē, 1978. gada 11. septembrī. Foto: Juris Kuprijanovs. Latvijas Valsts Kinofotofonodokumentu arhīvs, Nr. 92568-n.

5. Piedāvā divus aspektus, kas kopīgs tautasdziesmām un minēto dzejnieku daiļradei! (2)

Ieteikums

Vienojieties ar skolotāju par vērtēšanas kritērijiem un rakstiet pārspriedumu vai pētījumu "Dzeja kā spēka avots latviešu kultūras vēsturē", izmantojot gan te gūtās zināšanas, gan minētās grāmatas, gan citus avotus!